

studií, relevantní archivní materiál... Stávající specializované fondy knihoven lze v porovnání se zahraničím (Leiden, INALCO, SOAS) považovat za marginální.

O to více je třeba ocenit předkládanou publikaci, která se zakládá na aktivním terénním výzkumu, archivních materiálech z belgických a jiných archivů, a práci s širokým spektrem sekundární literatury západní i nezápadní provenience. Jedna z výsostných předností knihy je uvedení dějin Rwandy a Burundi do kontextu vývoje západních paradigmat předkoloniální, koloniální i postkoloniální epochy. Jedním z příkladů z 19. stol. může být i tzv. Hamitská teorie. Tu lze chápat jako impuls k přeměně kategorií sociálních na kategorie etnické (např. Hutu/Tutsi). Tento kontextuální proces, vytvořený ad usum koloniální moci a krytý ospravedlňující rétorikou o „*mission civilisatrice*“ se stal pozdějším *casem belli* ve společné historii etnických čístek Rwandy a Burundi. Je více než vítaným faktem, že i v českém prostředí tak nyní evropská koloniální paradigmat nezůstávají pouhou položkou v učivu dějin antropologie, ale díky Dějinám Rwandy a Burundi se stávají živoucí ukázkou dynamiky afrických společností, včetně jejich mnohdy neslavných epizod.

Německá východní Afrika a pozdější belgický mandát nad Ruandou a Urundi jsou jednou ze stěžejních epoch dějin jmenovaných zemí. Jak autor ukazuje, odlišné strategie a vynucení si změn v sociálním uspořádání společnosti byly procesem pozvolným, reflektujícím nejen místní zájmy, ale i širší africký kontext, kterému Belgie musela čelit. Jak autor upozorňuje, Ruanda-Urundi byla jednou z pozdních kolonií, a tak se i relativně mladá mandátní správa musela vypořádat s již existujícími modely britské „nepřímé“ správy (Uganda) a stávající belgické „přímé“ správy (Kongo). Popis způsobů mandátní správy byl v dosavadním akademickém diskursu mnohdy uskutečňován prismatem různých „věd“, ať již antropologických, či politologických. Pro Záhoříkovu knihu by se nejlépe hodilo jeho vlastní označení „etnografie politického systému“.

Stěžejní kapitolou Rwandských dějin jsou veřejnosti známé události genocidy v 90. letech 20. století. Ústřední pasáže knihy, věnované okolnostem a průběhu masakru ve Rwandě roku 1994, jsou vykresleny přesně, avšak bez nánosu zbytečných faktů. Celá situace je doku-

mentována jako dobře připravený a organizovaný proces genocidy, ve kterém mělo spontánní chování jen málo místa, o to více se však masové vraždění stalo efektivnějším. Tak jako ve zbytku knihy, i zde je třeba ocenit přístup k odlišným sociálním kontextům jednotlivých regionů Rwandy, kde masakry neprobíhaly se stejnou intenzitou. Autorův text se tak vyčleňuje z řady dosavadní literatury k tématu především faktem, že sám pisatel je srozuměn s realitou současné Rwandy a její společnosti.

Publikace Dějiny Rwandy a Burundi jsou obohaceny o archivní i vlastní autorův fotografický materiál, tabulky a přehledy, které dobře komentují již tak čtivý text, a i díky nim lze knihu považovat za více jak vítaný krok v rámci obnovy české afrikanistické tradice.

ZÁHOŘÍK, J. 2012. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: NLN. 264 s.

Joseph Heath, Andrew Potter – Kup si svou revoltu! (2012)

Petr Kalinič

*Katedra antropologie, Filozofická fakulta,
Západočeská univerzita v Plzni
kalinic@ff.zcu.cz*

„Tomu hippíkovi u bicích se říkalo Bubák. Nakonec se dal k policii. Stal se z něj velmistr svobodnejch zednářů. Basista je Gazze. Byl to neomarxistickéj nihilistickéj anarchista. Nakonec nastoupil u velký banky a má i svého šoféra.“

David „Dave“ Lister (Fraser, 1989)

NEDÁVNO v českém jazyce poprvé vyšla kniha, jejímiž autory je profesorské duo z University of Toronto – Joseph Heath (věnuje se problematikám sociální, politické a morální filosofie) a Andrew Potter (koncentruje se na otázky metafyziky, politické filosofie, vzdělání, konzumerismu a populární kultury). Jejich knihu *Kup si svou revoltu!* je možné stručně charakterizovat jako deset kapitol extenzivní kontemplace nad fenoménem kontrakultury, jejímž účelem je komplexní ideová kritika traktované-

ho tématu – od „alternativního“ konzumního chování po hackerskou „kyber-libertariánskou“ etiku.

Autoři se v knize věnují podrobné analýze fenoménu revolty, který je již od 60. let 20. století leitmotivem vývoje západních společností. Kniha se postupně zabývá všemi významnými prvky kontrakturního hnutí – banalizovanou kritikou masové společnosti, odporem vůči konformismu, „subverzivní kulturou“ (culture jamming), konfliktem s autoritami a establishmentem, kritikou reklamy a masmédií, „postmoderní“ adorací bizarních subkultur a široké škály forem alternativního myšlení (od falsifikovatelných paradigmat až po konspirační myšlení a systematizované kognitivní bludy), nekritickým vztahem k exotice (infantilní idealizace Orientu), odporem k „mainstreamu“, individualismem postmoderních společností, pátráním po autenticitě a spirituálním růstu a „módním“ odmítáním materialismu a „technokraticko-fasistické“ („západní“) civilizace en bloc.

Autorské duo často ironizuje „subverzivní“ étos proponentů neomarxistické kontrakturní kultury s celou zásobou „podvrtných“ produktů (od idejí až po „protestní oděv“). Kniha následně poukazuje na fakt, že subverze není pro systém hrozbou, ale je integrální součástí sociálního kontinua, a nemá tedy potenciál cokoli radikálně změnit. Text tak systematicky vyvrací mýtus kooptace (proces asimilace a komercializace revolty kapitalistickým „systémem“, kterým je legitimizováno zastarávání „revolučního“ sdělení), kterým je obvykle legitimizován fatální neúspěch při implementaci kontrakturních fantazií.

Kniha tedy primárně prezentuje tezi, že kontrakturní revolta nestojí v opozici proti „systému“, ale naopak je jeho hnací silou, neboť představuje kreativní transformaci trhu prostřednictvím změny spotřebitelských preferencí (revolta jako ideální marketingová strategie). Chování konzumentů údajně nestrukturuje tendence k masové konformitě, ale naopak incentive související s manifestací individuality a ostentativní revolty, která se stává „postmoderní módní ikonou“. Tato struktura preferencí je následně porovnána s prakticky identickou logikou závodů ve zbrojení (herně-teoretický scénář „závodu na dno“), který kromě zvýšení nákladů všech participujících aktérů, nemění kvalitativní charakter hry jako de facto samoučelného socio-politického

ho a ekonomického procesu.

Kniha poukazuje na smutný fakt, že kontrakturním rebelům se za celé dekády subverzí nepodařilo dosáhnout relevantního praktického výsledku. Příčina tohoto neúspěchu je autory identifikována v chybném pojetí kritiky (masové) společnosti. Rebelská a bohémská axiologie je v knize naopak vnímána jako zdroj vitality liberálního kapitalismu a tenze mezi kapitalismem a „revolučními“ ideály 60. let je traktována jako iluzorní. Text poté analyzuje zdroje myšlenkového proudu, který několik desetiletí tvoří základ „levicového myšlení“, a vyvrací extrapunitivní racionalizace neúspěchu kontrakturního hnutí. Podrobně se zabývají již zmíněným „mýtem o kooptaci“ a rebelský hodnotový systém (teorii) prezentují jako zdroj tržně-kapitalistické inovace, neboť revolta v industriální společnosti je vždy revoltou konzumentů. Relativně podrobně je pak demonstrována symbiosa mezi axiologií kontrakturní kultury a funkčními požadavky kapitalistické ekonomiky.

Kniha dále představuje spotřební fetiše protestních hnutí a vtipně poukazuje na cyklickou transformaci nonkonformních rebelů v ambiciózní kariéristy (dokumentováno na „kontrakturní“ linii hippies/punk/hip-hop). Autoři se věnují tzv. situacionistické internacionále a jejím hlavním exponentům (Guy Debord a Jean Baudrillard), kteří kodifikovali konspirační étos kontrakturní kultury. Analyzován je mechanismus komodifikace autentické lidské zkušenosti a zpětného prodávání prostřednictvím manipulativní reklamy a masmédií, kde se systém symbolů a reprezentací řídí svou autonomní logikou. Reálná revolta je tak (dle radikálních situacionistů i dle autorů) identifikována pouze v konsekventním zavržení „přeludu společnosti“ (ideál je spatřován v „neoludismu“ Teda Kaczynského), a nikoli v generování celého spektra parciálních „subverzivních“ marginalit, které jsou autory vnímány jako druh nefunkčního parazitismu na organizované společnosti.

Autoři následně analyzují kontrakturní aspekty v populární kultuře. Studována je filmová trilogie Matrix, kde autorské duo kontextualizuje obvyklé rekvizity „kritického a protestního“ étosu: stav probuzení (aktivace revolty), konfrontace s amorfním a nelidským systémem, odpor k autoritě, všudypřítomnost represivních struktur, násilí, manipulace, odcizení a neuróz. Je zmíněna tendence kontrakturní komunity

akcentovat proces „znovunabytí“ schopnosti spontánní rozkoše (zpravidla založená na neadekvátní idealizaci libovolného „primordiálního stavu“), což se v praxi obvykle manifestuje v oblíbené performančního umění, adoraci primitivismu a halucinogenů (psychedelické subkultury). Autoři poměrně trefně poukazují, že tato hnutí nejsou reálnou subverzí, ale aktuální formou bohémské zábavy. V kontrakultuře tak dochází k paradoxnímu stavu, kdy je hédonismus hrdě prohlášen za revoluční doktrínu, jež se dnes sama stala totalitní ideologií ve smyslu dogmatického a uzavřeného celku, který není možné argumentačně vyvrátit.

Kniha pokračuje případovou studií Curta Cobaina, který je prezentován jako oběť iluze kontrakultury. Autoři vykreslují obraz tržně úspěšného hudebníka-rebela, který „hardcore“ distribuuje jako „grunge“ a následně pocituje rozpaky z popularity. Signifikován je motiv deziluze a reakce na „zaprodaného“ a kooptovaného předchůdce (již zmíněná genealogie hippies/punk/hip-hop) a neustálý vývoj bohémských rekvizit, který se dnes nachází ve stadiu hip-hopové romantizace života v ghettu a adorace subkultury gangu. Kontrakultura tak údajně od 60. let nahrazuje socialismus jako základnu radikálního politického myšlení. Analyzován je též leitmotiv úmrtí rebela, který nabývá na významu nejméně od období romantismu konce 18. století. Na závěr kapitoly je ironicky konstatováno, že dnešní nonkonformisté již neumírají na fádní tuberkulózu, ale „cool smrtí“ – na předávkování kokainem a střelná zranění.

Další kapitola se věnuje ideovému vývoji kontrakultury od Rousseaua (idealizace přirozeného stavu) a Bakunina (antietatistický étos), přes americké transcendentalisty (individualismus Thoreaua a Emersona), Freudovu teorii represe (civilizace je organizovaným popřením lidských instinktů; význam interiorizované represe) teoretiky frankfurtské školy (primárně Marcuse), až po tradici (neo)marxismu, která je prezentována jako čistě evropská neuroza. Jako nejvýznamnější jsou identifikovány vlivy Marxova konceptu zbožního fetišismu a Gramscioho teorie totální kulturní hegemonie kapitalismu (kultura je vnímána jako ideologický systém). Významným prvkem je též paranoia 50. let (panická hrůza z propagandy a „vymývání mozků“), obavy z plíživého totalitarismu a přečeňování reálného vlivu masmédií. Analyzován je i vliv Milgramova experimentu,

kteřý poukázal na možnost spojení mezi fašismem a moderní demokracií. Signifikantní význam je rovněž připisován feminismu (novým sociálním hnutím obecně), Foucaultově teorii šílenství, mytizaci Learyho a drogové subkultuře obecně (idea psychedelické revoluce). Jako významný přelom je vnímán rozchod s „perfidním dělnictvem“, které má vlastní zájem na zachování systému industriální výroby, a přesun pozornosti k novým socio-ekonomickým marginálům („hlubším“ a „radikálnějším“ alternativám). V závěru kapitoly je tak kontrakultura definována jako program, jehož cílem je prezentace třídních zájmů intelektuálů a studentů jako „obecného zájmu“ společnosti.

Ideové prvky kontrakultury jsou následně demonstrovány na příkladech hudebních (Crass, Black Flag, Pink Floyd a Sex Pistols) a filmových obžalob konzumní společnosti. Podrobně jsou studovány filmy *Městečko Pleasantville*, *Americká krása*, *Údolí panenek*, *Bezstarostná jízda*, *Bez dozoru* a *Vládnoucí třída*. Zmíněnými filmy prostupuje heroizace odporu, který často nese individuálně-terapeutické rysy. Revolta je v tomto kontextu demaskována jako kulminace narcistního zájmu o osobní blaho a „spirituální růst“. Významný je motiv smrti hrdiny-rebela a kognitivní chyba v podobě záměny zábavy za revoltu proti společnosti. Tato pseudorevolta je tak autory vnímána jako soubor dramatických gest bez nejmenšího politického a ekonomického významu. Ve svém důsledku je revolta identifikována jako kontraproduktivní akt, který pouze společensky diskredituje umírněnou levicovou politiku, která jako jediná nese reálné výsledky. Kniha dále poukazuje na fakt, že „kontrakulturní“ ideály (kromě neo/marxismu a drog) byly velmi efektivně integrovány všemi antietatistickými marginály – včetně pravických libertariánů.

Autoři opakovaně akcentují fakt, že každý „alternativní“ styl, který má co nabídnout, se nevyhnutelně promění v „mainstream“. Skutečně disruptivní revolta by se tedy musela stát konzistentně asociální (zde vystupuje motiv kriminální činnosti Kaczynského). Autoři v této souvislosti konstatují, že kontrakultura není schopna se vypořádat s patologickými jevy ve svých řadách. Tento problém je do značné míry umocněn i tím, že culture jamming ostentativně popírá rozdíl mezi nesouhlasem a deviací – neboť se údajně jedná o normativní label, který používají jen „fašisté“ a „loutky systému“.

Mnohdy tak v rámci kontrakturních hnutí dochází k romantizaci a intelektualizaci kriminality (klasickým příkladem je sekundární politizace výtržností v ghettech a naivita ve vztahu ke zločinu), kdy levicový intelektuál hraje svou tradiční roli „užitečného idiota“. Majoritní část kontrakturní je však autory stále interpretována jako jedna z regulérních fází proměny hodnot střední třídy a jako etapa vývoje spotřebitelské subjektivity ve 20. století. Ortodoxní zastánci idejí kontrakturní jsou autory vnímáni jako sentimentální dobráci, popírači existence „zla“ a kritici toho, co kupují „ti druzí“. Kniha následně zkoumá selhání utopických komunit v 60. letech a poukazuje na fakt, že otevřený a normativně neregulovaný („tolerantní“) systém je extrémně náchylný ke konfliktu a představuje tak klasickou problematiku „skupinového jednání“ z herně-teoretických modelů, které se u autorů evidentně těší velké popularitě.

V závěrečné kapitole kniha prezentuje „heretické“ teorie T. B. Veblena, který tvrdí, že je současná sociální hierarchie udržována hlavně soutěživou spotřebou ve všech třídách společnosti, a hlavní vinu tak nesou spotřebitelé, kteří v honbě za statutem usilují o symbolicky ceněné statky, čímž generují kompetitivní prostředí s logikou závodů ve zbrojení (závodů na dno). V této souvislosti je zmíněna i teorie P. Bourdieu o estetické nesnášenlivosti jako příčině třídní endogamie. Rebelantství se tak v tomto kontextu stává exkluzivní strategií individuální i skupinové distinkce. Autoři kritizují virální „rebel-ský“ marketing zaměřený na děti a pubertální mládež a na samotný závěr publikace vyvrací účelnost antiglobalizačního hnutí a ostře ironizují nekritický obdiv k radikálně diferentním kulturám (od meskalinu po „fascinaci debilitou čínské kulturní revoluce“), který podle autorů kompenzuje absenci konzistentní vize svobodné společnosti. Hlavní obsahovou náplň kontrakturní tak tvoří únik před realitou a potenciál k „alternativnímu“ marketingu. V socio-ekonomické praxi však nekompromisní kontrakturní představuje zásadní překážku na cestě ke zlepšení stavu věcí veřejných (v tomto směru fatálně dezorientovaná levicová kontrakturní selhává). Kontrakturní hnutí tak primárně nevypráví o „zlech“ kapitalistického systému, ale o krizi postmoderní levice, která ztratila důvěru v elementární základy sociální organizace (normy, zákony, racionalitu) a svůj *raison d'être* omezila na neproduktivní paranoidní kritiku všudypřítomného „kryptofašismu“.

tomného „kryptofašismu“.

Na samotný závěr je nutné podotknout, že kniha „Kup si svou revoltu“ se pokouší kontextualizovat a interpretovat snad až příliš široké spektrum aspektů kontrakturní, avšak činí tak velmi přehlednou formou, která je často obohacena o geniální ironii a shovívavý nadhled dvou „stárnoucích punkerů“. Tuto knihu, která je přístupná širokému okruhu čtenářů, lze proto zcela jistě doporučit.

HEATH, J. – POTTER, A. 2012. Kup si svou revoltu!. Praha: Rybka Publishers.

POUŽITÉ ZDROJE

FRASER, D. 1989. Fotostrój času. *Červený trpaslík*. Série 3, Epizoda 5, t. 12:03–12:19, Přístupné na: <<http://reddwarf.nikee.net/index.php?video=21>>, stáhnuto: 7. 9. 2012.